

Regina Madej-Janiszek

„Ateny Wołyńskie – między historią i współczesnością” : obchody 250. rocznicy urodzin Tadeusza Czackiego i 210. rocznicy założenia Gimnazjum Wołyńskiego w Krzemieńcu na Ukrainie

---

Niepodległość i Pamięć 23/1 (53), 335-340

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Regina Madej-Janiszek

Muzeum Niepodległości w Warszawie

**„Ateny Wołyńskie – między historią i współczesnością”.
Obchody 250. rocznicy urodzin Tadeusza Czackiego
i 210. rocznicy założenia Gimnazjum Wołyńskiego
w Krzemieńcu na Ukrainie**

W 2015 roku obchodzono w ukraińskim Krzemieńcu dwie ważne rocznice związane z historią Polski i Krzemieńca. 28 sierpnia minęło 250 lat od urodzenia Tadeusza Czackiego, a 19 grudnia 210 lat od założenia Gimnazjum Wołyńskiego.

Tadeusz Czacki (1765–1813) to polski mąż stanu, historyk i prawnik o szerokich zainteresowaniach pedagogicznych, ekonomicznych, bibliofilskich i kolekcjonerskich. Był członkiem Komisji Edukacji Narodowej, współtwórcą Konstytucji 3 Maja, a także warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Urodził się w Porycku na Wołyniu, który opuścił w wieku szesnastu lat, aby rozpocząć karierę zawodową w Warszawie. Mimo pełnienia ważnych funkcji gospodarczych w Rzeczypospolitej Polskiej, co wiązało się z koniecznością przebywania w Warszawie i w innych częściach kraju, zawsze chętnie wracał na Wołyń. W miejscu urodzenia założył, w zbudowanym w 1806 roku pałacu, Bibliotekę Porycką z 15-tysięcznym księgozbiorem oraz zbiorami kolekcjonerskimi. Zmarł w Dubnie na Wołyniu, ale pochowany został, zgodnie z swoją wolą, w rodzinnym Porycku.

Gimnazjum Wołyńskie w Krzemieńcu (od 1819 r. Liceum Krzemienieckie) powstało w 1805 roku z inicjatywy Hugo Kołłątaja i Tadeusza Czackiego, który od 1803 roku pełnił funkcję wizytatora szkół guberni wołyńskiej, podolskiej i kijowskiej. Działalność Gimnazjum przypada

Poczet honorowy Krzemienieckiej Uczelni przed zasłoniętym jeszcze pomnikiem Tadeusza Czackiego

na niespełna trzydziestoletni okres autonomii szkolnictwa polskiego na Wołyniu i Litwie, dzięki czemu realizowany tu program nauczania mógł opierać się na doświadczeniach Komisji Edukacji Narodowej. Do 1831 roku szkoła pełniła funkcję ważnego ośrodka edukacji i kultury polskiej na Kresach, czym zasłużyła sobie na określenie „Ateny Wołyńskie”. Reaktywowane w Niepodległej Polsce Liceum Krzemienieckie do wybuchu II wojny światowej również było ważnym ośrodkiem pedagogicznym, oświatowym i kulturalnym na Wołyniu, oferując wykształcenie na różnych poziomach – od elementarnego poprzez zawodowe do półwyższego i rozwijając wśród uczniów oraz mieszkańców Krzemieńca zainteresowania kulturalne, sportowe, techniczne i inne.

Obecnie w budynku Liceum Krzemienieckiego mieści się Krzemieniecka Obwodowa Humanistyczno-Pedagogiczna Akademia im. Tarasa Szewczenki, która, według słów jej rektora prof. Afanasija Łomakowycza, czuje się spadkobierczynią Liceum Krzemienieckiego. W dniach 15–17 października 2015 roku na terenie tej uczelni odbyła się uroczystość ważna dla całej krzemienieckiej społeczności akademickiej oraz wołyńskich Polaków, której celem było uczczenie 250.

rocznicy urodzin Tadeusza Czackiego oraz 210. rocznicy założenia w Krzemieńcu Gimnazjum Wołyńskiego. Termin obchodów nie pokrywał się wprawdzie z dokładnymi datami urodzin Czackiego i powstania Gimnazjum, ale nie był przypadkowy. Główne uroczystości odbyły się bowiem 15 października, dzień po obchodzonym w Polsce Dniu Edukacji Narodowej – święcie upamiętniającym powstanie Komisji Edukacji Narodowej, której członkiem był Tadeusz Czacki. Tego dnia barwny korowód władz uczelnianych i młodzieży akademickiej oraz władz lokalnych i gości przeszedł przez Krzemieniec – najpierw na główny plac miasta, aby złożyć kwiaty pod pomnikiem Tarasa Szewczenki, patrona krzemienieckiej uczelni, potem na dziedziniec Akademii. Tu odbyło się uroczyste odsłonięcie pomnika Tadeusza Czackiego, inicjatorami tego wydarzenia były władze i studenci uczelni, a sponsorami różne instytucje oraz osoby prywatne z Polski i Ukrainy. W znacznej części pomnik został sfinansowany przez Konsulat Generalny RP w Łucku, który wyasygnował na ten cel środki finansowe w ramach programu Ministerstwa Spraw Zagranicznych:

Uroczysty koncert w Sali im. Hugo Kołłątaja, w budynku dawnego Liceum Krzemienieckiego

Rektor prof. Afansij Łomakowycz podczas odsłonięcia pomnika Tadeusza Czackiego

Współpraca z Polonią i Polakami za Granicą. W uroczystości odsłonięcia wzięli udział przedstawiciele uczelni wyższych z Polski i Ukrainy, władze miejskie i rejonowe z Krzemieńca, przedstawiciele krzemienieckich instytucji kultury, reprezentanci polskiego środowiska z Krzemieńca, studenci i kadra profesorska uczelni, duchowni kościołów krzemienieckich: prawosławnego, katolickiego i protestanckiego. Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego obchodów rocznicowych, rektor Akademii prof. Afanasij Łomakowycz rozpoczął uroczystość płomiennym wystąpieniem, w którym podkreślił zasługi Tadeusza Czackiego dla edukacji polskiej, znaczenie Liceum Krzemienieckiego dla Krzemieńca oraz nauki i kultury polskiej. Zwrócił też uwagę na wspólne wątki polsko-ukraińskie w historii miasta i zapewnił, że kierowanej przez niego uczelni przyświecają te same ogólnoludzkie wartości, jakie niegdyś przyświecały Liceum Krzemienieckiemu. O znaczeniu działań podejmowanych przez Tadeusza Czackiego dla oświaty na rubieżach polsko-ukraińskich mówiła też konsul generalny w Łucku Beata Brzywczy. W swoim przemówieniu zacytowała XIX-wiecznego biografę Czackiego – Piotra Chmielowskiego:

Jako urzędnik sumienny w komisji skarbu położył zasługi niewątpliwe. (...) Jako uczony prawoznawca i historyk, jako wielostronny erudyta zajmuje w dziejach nauki naszej miejsce niepoślednie. Ale w żywej pamięci narodu, przechowującej imiona tych, co go sławą okryli lub dobra mu przysporzyli, staje Czacki jako gorliwy wizytator szkół na Rusi, jako śmiały i rozumny twórca gimnazjum wołyńskiego i połączonych z niem zakładów, jako rozszerzyciel oświaty naszej na Wołyniu, Podolu i Ukrainie¹.

Odświeżenie pomnika dokonał prof. Afanasij Łomakowycz, duchowni trzech obrządków poświęcili go, a prawosławny chór odśpiewał hymn Krzemienieckiej Obwodowej Humanistyczno-Przyrodniczej Akademii. Generalnie uroczystość miała charakter narodowy – ukraiński: studenci wydziału teatralnego Akademii recytowali wiersze i czytali teksty ukraińskich autorów, wartę przy pomniku pełniła młodzież w ukraińskich strojach narodowych, delegacje składały kwiaty, głównie w barwach narodowych, a na koniec uroczystości wypuszczono w powietrze dziesiątki balonów niebieskich i żółtych.

W drugiej części dnia goście zostali zaproszeni na koncert galowy, który odbył się w auli im. Hugo Kołłątaja w budynku uczelni krzemienieckiej. Wykonawcami byli artyści oraz zespoły muzyczne i taneczne teatrów i ośrodków kultury obwodu tarnopolskiego na Ukrainie, a także studenci i wykładowcy wydziału teatralnego Akademii Krzemienieckiej, którzy prezentowali repertuar międzynarodowy, głównie polski i ukraiński.

W dniach 16 i 17 października odbyła się, w ramach obchodów, konferencja naukowa „Ateny Wołyńskie – między historią a współczesnością” pod patronatem Ministerstwa Oświaty i Nauki Ukrainy, Kijowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki, Żytomierskiego Państwowego Uniwersytetu im. Iwana Franki, Tarnopolskiej Rady Obwodowej, Departamentu Oświaty i Nauki Obwodowej Państwowej Administracji, Krzemienieckiej Obwodowej Humanistyczno-Przyrodniczej Akademii im. Tarasa Szewczenki i Warmińsko-Mazurskiego Uniwersytetu w Olsztynie (Polska). Udział w niej wzięło grono naukowców z Polski i Ukrainy, m.in. z Uniwersytetu

---

¹ P. Chmielowski, *Tadeusz Czacki, jego życie i działalność wychowawcza. Zarys biograficzny*, Petersburg 1898, s. 119.

Uczestnicy konferencji „Ateny Wołyńskie” przed pomnikiem
Tadeusza Czackiego

Warmińsko-Mazurskiego z Olsztyna, Akademii Ignatianum w Krakowie, Uniwersytetu Jana Kochanowskiego z Kielc, Żytomierskiego Państwowego Uniwersytetu im. Iwana Franki, a także Muzeum Niepodległości w Warszawie. Muzeum było reprezentowane przez dr Annę Milewską-Młynik, która wystąpiła z referatem pt. *Warszawscy Krzemieńczanie* oraz Reginę Madej-Janiszek, która zaprezentowała artykuł pt. *Szkolna Pracownia Fotograficzna Liceum Krzemienieckiego kuźnią fotografii dokumentalnej i artystycznej. (Charakterystyka środowiska fotograficznego w Krzemieńcu na podstawie zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie)*. Materiały pokonferencyjne ukażały się drukiem w języku polskim i ukraińskim jako wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego z Olsztyna².

Regina Madej-Janiszek

---

² *Ateny Wołyńskie – między historią a współczesnością*, pod red. A. Szmyta i H. Strońskiego, Olsztyn–Krzemieniec 2015, s. 484.